

Kevésnek jut benne.

Külömböznék más teremtményekkel.

Érte légy, hogy jó keresztény légy.

Érte lészek tellyes igyekezettel.

A mint mond jóbul mondja.

Lehetne nevezni bennnek, de nem akarják.

Nem akar ahhoz tanulni, hogy helyessen tudjon beszélgetni.

Ez a nyalka katona Hobesiushoz tanult (tanítmányához szegődött).

Mondhatsza mire tartunk, hogy megfeleljünk kötelességünknek.

Veszedelmes dolog a vendégségre tsüggenni, torkoskodni, tobzódni.

Semmit sem tudok benne.

Ország s világ tudós benne.

Ki tudós benne, adja e azt a jó Isten érnünk?

Va gyon hire annak is, de nem a jóbúl, se nem bötsülettel.

Se vétekre se tsudára ne véld, mikor türéssel kinállak, és alázatos letartással.

BOROSTYÁNKÖVI.

NÉPNYELVHAGYOMÁNYOK.

Közmondások.

1. Székelységiék.

49. Bízd papra lelkédét, doktorra testédét, prókátorra példédét: pokolba leled hejdedét.

50. Az ördög is megúnja örökké egy honcsokon ülni. (Varietas delectat == kedves a változatosság.)

51. Elmént a híre mind Susujnak. (Susuj kurucz vezér vala a Rákóczi forradalomkor Háromszéken a besenyői várcaapat élén.)

52. Ha harminczkettőnek kényeret tudsz adni, nem vagy vén -- ha megvan mind a 32 fogad.

53. Mэгétette az urával a vak tyúkot, vagy: mэгétte a vak tyúkot -- férje mellett idegen szerelmet úzótt, és hizelgéssel elhítette vele, hogy az nem úgy van.

54. A faluhoz közel jobb a vetés, mett hallja a kakasszót.

55. A napot ott keresd, a hol feljő.

56. Elült madár nem csirikol.

57. Szomszéd kutyák marakodni szoktak.

58. A zacskó tetejéről vészi a pénzt — gazdag.
 59. Könyökig nyúl a zacskóba — szegény.
 60. Könnyű a kutyának ugatni.
 61. Tekerí az eszét mind a döglött borju a farkát.
 62. Hortyog mind a zsigorás kutya.
 63. Rút madár, mely fészkébe gazol.
 64. Előbb légyén ökröd, s osztán csinálj jármat.
 65. Van kosara, de nincs bogara.
 66. Megfordítva adja mind székely a krajczárt.
 67. Mondá Sári — mondatlan is tudják.
 68. Jó Berecznek, ha lúg is. (Berecz uram neje szereté a bort, melyet a háznál titkon egy fazékban tart vala. Berecz ráakada, megkóstolá, hát jó a bor, s nagyot ivék belőle. Neje ezt látván: Hagyjon kjed békét uram — úgymond — annak a fazéknak, mett én abba egy kicsi lúgot tettem férre! Férje erre azt felelé: Jó Berecznek, ha lúg es.)

KRIZA.

2. Szegediek.

69. Beadott mint Habi kovácsnak a szamár. (Herélés közben hasba rugá a szamár, s ennek következtében meg is hala.)
 70. Tűzmentes, mint Manódlí taplója. (Az öreg vegyes kereskedő nevezetes vala különösen rosz taplójáról; egy alkalommal háza leége s a padláson levő tapló csaknem sértetlenül marada.)
 71. Meglegyintette mint Bódi a golyát, hogy botra tekerődött a nyaka. (Ha valakit jól elvernek, arra alkalmazzák Bódi legyintését.)
 72. Elébe vágott mint Totya a sereglyéknek. (E szőlőpásztor sárból készült galacsinját — golyó — paritytyából nem a sereglye-csapat közé, hanem eléjük vágá, s így sikerült neki mindig néhányat leütni.)
 73. Komótizál mint a mészáros kutyája a napon. (A legnagyobb mértékben henye dologkerülőről mondják.)
 74. Ráijesztett mint Halaburgi a hazajáró lélekre. (Ez öreg temetőcsősz tartogat vala egy nem rég eltemetett rosz hírű öreg asszonytól, hogy az bizonyosan „haza fog járni“. Kimegy egy alkalommal éjfélután a csőszházból s látni vél valakit a szalmabaglya mellett állani; rákiállt s neki megy egy doronggal, nagyot üt rá, s kétfelé reped a szalmához támasztott mosóteknő.)
 75. Karót nyelt, mint Bagó káplár. (Az öreg husz évig katonáskodott volt, s még azután is oly egyenesen föltartott orral jár vala az utcán, hogy majd leveré vele az ablakredőnyöket; azzal gúnyolák, hogy karót nyelt, s nem hajlik a dereka.)
 76. Odamosták a lábát. (Azon pór legényre alkalmazzák e

mondást, kit valamely lányos házhoz édesgettek annyira, hogy máshoz nem is jár.)

77. Feljött már nálad is a holdvilág = megkopaszodott hátul a fejed.

78. Nyers mint a tápéi gyékény — durva darabos ember.

79. Sokba került, mint Síma Gerőnek a túrós lepény.
(Hivatalos vala Gerő túrós lepényre, s ez alkalommal kártyázó társaságba keveredék; s itt 300 frtján kívül még két lovát és fejős tehenét is elveszté.)

80. Zsidószagú a kendőd hugom. (A kendőt hitelbe vette, s még nincs kifizetve.)

81. Fogja kend a lepénylesőt = ne járjon folytonosan a szája.

82. Ráolvasott, mint Csányi Kata a beteg malaczra. (Cs. Kata javas — kurúzsoló — asszony vala; egy alkalommal bizonyos szegény ember elhívá őt, hogy egyetlen beteg malaczára „olvasna rá“, hogy meggyógyúljon; lefogák a malaczt, de mikorra az érthetlen szavakkal való ráolvasást elvégezé, a malacz — megdöglött volt.)

FERENCZI JÁNOS.

Népdalok.

Virág ökröm kivezettem a rétre,
Gyöngy harmatot magam csapom előtte.
Gatyám alja minden reggel harmatos,
Nem vagyok én a rózsámmal szabados.

Virág ökröm befogom a szekérbe,
Buzát viszek vízi malom elébe;
Vizi molnár öröli a buzámat,
Más öleli az én kedves babámat.

Levél által izentet a galambom,
Hogy még egyszer vegyem vissza magamhoz,
Nem kell nékem se levele, se maga,
Ne átkozzon engem az édes anyja.

Édes anyám, ha kend tudná a mit én,
Milyen gyenge szívű kis lány vagyok én,
Ha kiállok a kis kapum elébe,
Fáj a szívem a nőtelen legényre.

Édes anyám, ha megúnt kend tartani,
Vigyen hát föl a vásárba eladni;
Ott is ott lesz az én rózsám megvenni,
Ezüst pénzzel fogja kendet fizetni.

(Szeged vidékéről.)

FERENCZI JÁNOS.

Bogár Imre nótája.

Zavaros a Tisza,
Nem akar higgadni,
Az a híres Bogár Imre
Által akar menni.

Kocsmárosné hallja,
Van-e sere, bora?
Serem is van, borom is van
Vendégek számára.

Által akar menni,
Lovat akar lopni,
A szegedi zöld vásáron
El akarja adni

Kocsmárosné hallja,
Száz itcze bort hozna,
Kinálja meg a vármegyét,**)
Hogy ne legyenek rabja.

El akarja adni,
Ládát akar venni,
Azt a híres Gondi Modolt *)
El akarja venni.

Hunczut a vármegye,
Nem iszik belőle,
Mert a szegény Bogár Imre
Most van a kezibe.

ZÁMBÓ JÁNOS.

Tata vidékiek.

1.

Szerettem a kék ibolyát,
Egy asszonynak barna fiát,
Ő is engem, én is őtet,
Ez volt a gyönyörű élet.
De ő megcsalt, nem én őtet,
Verje meg az isten őtet.
Kilencz álló esztendeig
Nyomjad az ágyad fenekit,
Kilencz kereszt buzaszalma

Rohadjon ki az ágyadba.
Kilencz kövér disznó háját
Kenegessék a hasadra,
Hát patika medicina
Forduljon meg a gyomrodba;
De az se legyen orvosod;
Fekete föld a te sírod,
Az is ordíjon fölötted,
Mikor, hunczut, beletesznek.

2.

Egy asszonynak két eladó lyánya,
Egyik szegfű, másik majoránna.
Megüzentem az édes anyjának,
Kösse össze nékem bokrétának.

HAMARY DÁNIEL.

Helynevek.

1. Bakonyban a tési határban.

G a j a : egy völgyi patak.

V a d a l m á s : a Gaja völgy egy része malmokkal.

P ö t ö r k e : völgy-nyílás a Gaján, mély vízmosással, melynek partján római maradványok találhatók.

C s i k l é s z : rom, mélyen bent a százados erdőben, völgy-parton,

*) Jelenleg is élő csinos özvegy asszony.

***) Így nevezi az alföldi ember a vármegyei pandurokat.

mély, kettős gyűrű-sánczczal. A falak már egészen elpusztulvák; csak egy kőhalom az egész.

Csössz: puszta, — hajdan mint mondják, falu.

Várberék: gyönyörű regényes mély völgy, magas szikla-partal. — Közepén egy magas sziklán emelkedik Puszta-Palota várrom, Mátyás király kedvenc vadászhelye.

Badacsony, Bögre, Józán: szőlőhegyek a palotai háttárban.

Inota: helység egy völgy nyílásában.

Pléhorgya: kopár szűk sziklavölgy, fehér meztelen kövekből.

Urrétje: ritka erdős kaszáló, melyet az uraságtól birtak a jobbágyok.

Márkusvára: kettős gyűrű földsáncz a Gaja partján, körülbelül 4° belső átmérővel, egy részét már a víz elmosta.

Szentkút: forrás és kápolna a Gaja parton; bucsújáró hely.

Kosvár: hegyoldal és völgy, római régiségekkel.

Burok: mély völgy, melynek vadon sűrű erdejében egykor bankócsinálók nyomait találták. Az orvvadászok kedvenc helye.

Fajdas: kopár hegytető, hol most már híre sincs a fajdnak.

Bérhegy: magas hegy, melynek déli alján előbb szőlőhegyek voltak, mit most már csak néhány gyümölcsfa és a pinczék romjai bizonyítanak.

Szentsekű (Szentségkő): egy szabályos alakú, külön álló, hatoldalú kőhasáb, csaknem koczka, körülbelül 1/2° magas a bérhegy déli oldalán, a szőlők fölött; közepén egy kis mélyedéssel, melyben az esőlé megáll, s melyet ezért a vadászok be szoktak fedni egy kődarabbal, hogy a víz frissen maradva, nekik italul szolgáljon.

Csojános: hegy, — most kaszáló és szántó föld.

Kúpajta: igen magas, egészen függélyes, nagy sziklapart, a setét horog völgyének egyik oldalán. Benne egy nyílás fut végig, melybe felülről le lehet ereszkedni. Öbleiben egykor szegény legények tanyáztak. Alúlról a völgyből tekintve, nagyszerű látványt nyújt.

Kordella szőlő: a setét horog egy darab partja a kúpajtán alúl. Sziklás, erdős hegyoldal.

Ördöglyuk: 2—4° mélységig függőlegesen lefelé menő, szűk barlangnyílás az erdőben, melyet még senki sem vizsgált meg, de melyről különféle dolgokat beszélnek; a többek között, hogy a 2 mfd. távol fekvő Kikeri-tóval földalatti összeköttetésben állana.

Óhalál: egy nagy fa a setét horogban. Kérgére egy kereszt van vágva. Azt mondják, hogy alatta valamikor egy ember halva találtatott.

Akaszófa: két szál egyenlő nagyságú bükkfa egymástól ölnyi távolságra, másfél ölnyi magasan egy ág által összenöve, úgy hogy meg nem lehet ismerni, melyik fából nőtt ki az ág.

Tobó: tó a falun kívül

K ü e s m o c s o l y a: sziklás és bokros völgy, melyen vízbő időben egy kút vize szokott végig csergedezni.

S u t t o n y: a falunak oly félre eső része, a mely nem képez rendes szabályos utcát.

TURCSÁNYI.

2. Ipoly-Litke határában.

D ü l l ő k: Homok.	Barom út.
Piliske.	Apátyi föld.
Hosszú.	Somlyós allya.
Fosztó.	Káposztások.
Retyő.	Órhegy.
Pólya.	Tót asszony hidja.
Koromberki.	Kopasz hegy.
Pap kertyi.	Kopasz tető.
Urak főggyi (Uraság földje).	Tariska pallag
Ur főggyi.	Nagyvér.
Malom út.	Keresztfa.
E r d ő k: Vajashegy.	Bikk oldal.
Fekete erdő.	Bikk tető.
Veréb hegy.	Kis erdő.

R é t e k és l e g e l ő k:

Kencsik.	Cserkút allya.
Recska.	Malom berki.
Bikk allya.	Kőre.
Csádaj.	Kis rét.
V i z e k: Ipó (Ipoly).	Kuna pataka.
Retyő pataka.	Nagy ér.
Komra pataka.	Határ sáncz.
Dobroda.	Fekete tó.
Kánya pataka.	Krétás patak.

BORBÁS VINCZE.

Tájszók és sajtásokok.

1. Székelységiek.

Ágyvető: 1) ágyas, ágyastárs, hálótárs — nőszemély; 2) álmoságból való ásítózás. Kúdi előre az ágyvetőt. Megérkezett az ágyvető. Megérkeztek az ágyvetők — több ásítózás.

Ákáczió: izgágaság, ákácziós: izgága.

Babbogtat: tántorogva lépik, tétovázva jár el, rosszul olvas, imígy amúgy tesz valamit; akadozva, szokatlanul, rossz nyelven beszél. Most kezdi b a b b o g t a t n i az olvasást.

Bélme: csökkent, kifejletlen, törpén maradt növény, állat, ember is (melléknév). Ez a búza bélme c s k e.

Bétakarodott. Rendes értelme az, hogy gabnáját. mezei terményeit a mezőről behordta beltelkére; élczesen pedig, hogy: eladta minden külbirtokát s az árát a zsebében behordta házához, vagy: miután az árát is elpazarolta, beltelkére annyira bevonult, hogy onnan kihatni zsebe sem képes. Így is szokták mondani: Elvégezte minden dolgát.

Biralkozik valamivel: birtokol valamit. Rosz egészséggel, gyenge erővel, kutyás természetel, hitvány testtel, nem sok vagonnal biralkozik. Sok jóval biralkozik.

Bisles: képzeletbeli jó étel. Ha ezt nem szereted, vagy ha e nem kell, cgyél bislest.

Burdó: nagyobbszerű tömlő. Mert tömlő = kis tömlő. Sőt így is mondják: kicsi burdó, kicsi burdó c s k a.

Csęcskés: nem kifejlett, tarka színvegyület. (A maros-zéki felföldön.) Háromszéken ezt szürkés tarkának, irombának, Udvarhelyszéken samárszürkének híjják.

Csonkájába: félbe, hiányosan.

Csukor: csokor, csukros: csokros virág. Csukrosra tartja a száját. Felcsukrozták.

Csukorat, és csukorék: összeálló csoport — ember, nyáj, csibék, stb. Összegültek egy csukoratba mint a fogolymadár.

Czuczoráz, megczuczoráz = megfogdos haragosan, másnak testét tettetve játékosan de valóban fájító komoly hatással megmarkásztatja.

Dalma: töltelék. Dalmás káposzta: töltött káposzta.

Fataró: ügyetlen, gyáva, a legtöbbször: onánizáló.

Felzurran — a raj, mikor elmenyen, vagy a sereg madár, mikor felrepül, különösen a csoport fogolymadár. Megvan Háromszéken s Maroszáéken is — felúdul.

Furtonfurt, furtomason: szakadatlanúl (Homoród).

Gacz: gaz, zavar, ocsmány. E má' mégis gacz dolog. (Homoród vidékén.)

Hajkot hány (a maroszáeki felföldön) (= halkot vet Háromszéken): nagy forgácsokat vet a vastag fa a beróváskor, Háromszéken: hajok.

Hesnyetöltni: késcdelmezni. Ne hesnyetöjj, henem (hanem) ebbe a pillanatos pillanatba itt légy. (Udvarhelyszék.)

Hergyesz: — puzduri, szőrszálhasgató. Nó Pistabá, én nem tudom túrni a Ferkó természetit. — Hagyja el, édes gazd-uram, hiszen annak minden pereputyja ojan hergyesz.

Irányszál: ökörszarván lévő kötél. (Aranyosszék.) Háromszéken: járomkötél, ökörszarvára való kötél.

Mahumed ember: nagy, kövér ember. Jaj be nagy mahumed ember lettél!

Micsmács: egyenlő mértékben vegyített bor és borvíz vagy savanyúvíz.

Mistumra: takarékosan. Nó feleség, immá van szalonna, de ugyan mistumra kötsd. Mistumra gyermek, ne fajt akkora turót.

Resteletlen: kitünő szorgalom. Bezzeg resteletlen leány-é ez!

Rövíttetni: rövidíteni — az utat, a dolgot, a beszédet. Dívik a marosszéki felföldön. Rövebb = rövidebb, dívik Csíkban is.

Sellő: víz sebessége, zúgója (Aranyosszék). Ezt Udvarhelyszéken, Csíkban és Háromszékben sűgónak nevezik.

Szélborka: futóka, eszelős. No szélborka nó!

Tócs: zabmoslék. Az őrölt zabot vízzel vegyítve, mi a lovaknak igen kedves és tápláló eledele, nevezik tócs-nak. (Homoród v.)

KRIZA.

2. Szegediek.

Ásztorka. Hogy minél több gabonát tömhessenek a zsákba, egy darab erős vászonnal fűzik be a zsák tetejét, és e vászondarab az ásztorka. Ásztorkás zsák.

Benyalatos. Ha a legény valamely leányos házhoz szivesen és gyakran jár, arról mondják különösen irigyei, hogy benyalatos.

Csabda: csintalan.

Czingár: vékony, erőtlen ember.

Duhaj: dologkerülő, lopásból élő ember, nagyobb rablást azonban csak a legnagyobb szükségben visz véghez.

Fülmendő: szolga, urasági inas.

Igyít: midőn a kis gyermek egyes tárgyakra kezd figyelni.

Káspáldik: fekvés v. ülés alkalmával ide-oda hánykolódik, feszeleg.

Pilís: sütés után a kenyér fölrepedt része — púp, gyürke.

Pipiszőrös. Pipiszőrös kendőbe megy esküvőre.

Potorász: midőn a mezőre hajtott sertések eledelt keresnek.

Surbankó: a ki legénykorba lép; fiatalabb paraszt legény.

Tatar: rongyból összecsavart mécsbél.

FERENCZI JÁNOS.